

Задания и ответы
олимпиады по предмету "Язык саха как государственный"
10 класс. Республиканский этап. Финал-2022г.

Раздел №1. Понимание устной речи. Внимательно прослушайте запись. Затем ответьте на вопросы письменно. Учутал аахпытын кэннэ ыйытыктарга суругунан толору эппиэттээ. Суть задания заключается в полном понимании текста и смысла записи.

<https://www.youtube.com/watch?v=riJcb8i6mYs>

Ыйытыктар. Вопросы

1. Таһырдыа хайдах күн үүммүтүй?
2. Ньюкуолун диэн тугуй?
3. Ханнык өгнөр ааттаннылар?
4. Сиргэ тоҕо алаады ууралларый?
5. Ханнык астар тустарынан биллигит?

Эппиэтэ.

1. Сааскы ылааны, сылаас күн үүммүт.
2. Ньюкуолун диэн сахалар сайыны көрсөр күннэрэ.
3. Халлаан күөх, кыһыл, саһархай, от күөх, маҥан
4. Сиэри-туому тутуһаллар. Сир-дойду, эбэ иччилэриттэн көҥүл ылаллар. Алаадынан күндүлүүллэр.
5. Кус миинэ, кус этэ, алаады, саламаат

Раздел №2. Лексико-грамматические задания.

1. Вставьте пропущенную букву. Сөптөөх буукубанан ситэр: кы..ыл оҕуруо, көмүс кү..үн, са..а оонньуур, кыһы..ы тымныы, эриэн ба..а.

Эппиэтэ. Кыһыл оҕуруо, көмүс күһүн, сана оонньуур, кыһынны тымныы, эриэн баҕа.

2. Выпишите слова с долгими гласными. Уһун аһаҕас дорҕоонноох тыллары уһул. Эгин чэбдик сэгэрдээр, Этэн-тыынан сылдьаргаЭйэ-доҕор эрэллээх.Көмүс-алтан дьүөгэлээр,Көтөн-дайан сылдьарга, Көнө сүрэх көмөлөөх.

Эппиэтэ. Сэгэрдээр, тыынан, эрэллээх, дьүөгэлээр, көмөлөөх.

3. Выпишите главные члены предложений. Туһааны уонна кэпсиирэни уһул. Сахалыы сис тутан баран, тииттэр быыстарынан хааман истим. Хотуттан ыаһырбыт уулаах былыттар халбаһалаан тахсан эрэллэрэ.

Эппиэтэ. Хааман истим. Былыттар тахсан эрэллэрэ.

4. Укажите правильно части речи. Санга чаастары таба ый.

Сып-сылаас----- Тардыылаах аат тыл (имя притяж.)

Куобахтаата----- Аат тыл (имя сущ.)

Уончака----- Туохтуур (глагол)

Кыһыл оҕо----- Ахсаан аат (имя числ.)

Күөрэгэй ырыата----- Дабаһын аат (имя прилаг.)

Эппиэтэ.

Сып-сылаас----- Дабаһын аат (имя прилаг.)

Күөрэгэй ырыата----- Тардыылаах аат тыл (имя притяж.)

Куобахтаата----- Туохтуур (глагол)

Кыһыл оҕо----- Аат тыл (имя сущ.)

Уончака----- Ахсаан аат (имя числ.)

5. Образуйте антонимы. Антонимынан ситэр: уол, оҕонньор, сымнабас, түүн, хомойор.

Эппиэтэ. Кыыс, эмээхсин, кытаанах, күнүс, үөрэр.

6. Определите падежи. Бэриллит тыллар падежтарын быһаарын. Оскуола, кымыста, чыычаахтардыын, киһиэхэ, биедэрэнэн.

Эппиэтэ.

Оскуола-төрүт, кымыста-араарыы, чыычаахтардыын-холбуу, киһиэхэ-сыһыарыы, биедэрэнэн-туттуу.

7. Упорядочить пословицы. Өс хохоннору таба сааһылаа. Ойуурдаах куобах охтубат, үөрэх-киһини, дьонноох киһи тутайбат, күн сири сырдатар.

Эппиэтэ. Ойуурдаах куобах охтубат, дьонноох киһи тутайбат. Үөрэх-киһини, күн сири сырдатар.

8. Образуйте имя числительное. Ахсаан ааты үөскэтин. 10,7; 2018; 121, 45, 3/2.

Эппиэтэ. Уон сылай сэттэ, икки тыһыынча уон абыс, сүүс сүүрбэ биир, түөрт уон биэс, үс гыммыт иккитэ.

9. Соедините правильные переводы. Тылбаастары таба холбоо.

Мерзнуть----- тонсуйар

Мастерить-----тэрий

Шуметь-----уһанар
Организуй-----тонгор
Клевать-----тыаһыыр

Эппиэтэ.

Мерзнуть----- тонгор
тонсуйар----- Клевать
Мастерить-----уһанар
Организуй-----тэрий
Шуметь-----тыаһыыр

10. Укажите правильно части речи. Саҥа чаастары таба ый.

Ийэтиниин----- Ахсаан аат (имя числ.)
Сөбөр-махтайар----- Солбуйар аат (местоимение)
Наһаа эмис----- Аат тыл (имя сущ.)
Биир сыалай үс-----Туохтуур (глагол)
Кинилиин -----Дабааһын аат (имя прилаг.)

Эппиэтэ.

Ийэтиниин----- Аат тыл (имя сущ.)
Биир сыалай үс-----Ахсаан аат (имя числ.)
Сөбөр-махтайар----- Туохтуур (глагол)
Наһаа эмис----- Дабааһын аат (имя прилаг.)
Кинилиин -----Солбуйар аат (местоимение)

№3. Понимание письменной речи. 1. Прочитайте текст. Ответьте на вопросы письменно. Тиэкиһи көрөн олорон соруудабы толор.

Туллуктар уонна хотойдор

Туллуктар-сааскы көтөрдөр сирдьиттэрэ. Кинилэр сырдык өгнөөхтөр, кыралар, олус түргэник көтөллөр. Кинилэр хоту дойдуга «көтөр баһаара» баар сиригэр бараллар. Хоту дойдуга тийэн төрүүлэр-ууһуулар, атыннык эттэххэ сымыыт баттыыллар. Онон туллугу «ааһан иһэр айан көтөрө» дииллэр.

Туллуктар аргыстаахтар эбит. Хоту дойдуга баралларыгар туллуктары кытта хотой барсар. Хотой-«көтөр ыраахтаабыта». «Көтөр ыраахтаабыта»-хотой кыстаабыт сириттэн туллугу кытта саас биирдэ кэлэр. Хотой эт аһылыгы сөбүлүүр. Улахан көтөр эрэри кыстыгыттан сайылыгар көһөрүгэр өйүө ылыммат. Хотой кыстыгыттан араһсарыгар саамай халын үөрдээх туллугу бэлиэтии көрөр. Уонна ону батыһар. Хотой туллуку үөрэ

хонор сириттэн чугас хонор. Уонна хас киэһэ аайы ол тулуктартан саамай эмистэрин талан сиир. Хотой иккилии-үстүү туллуగుнан үссэнэр. Ол иһин хотой тулуктары батыһа айанныыр.

• **Сорулахтар. Задания:**

1. Тулук диэн олохтоох 5 тылы суруй.
2. Икки паараласпыт тылы бул. Эбии иккини толкуйдаа.
3. Элбэх ахсаанн турар 5 туохтууру уһул.
4. Бэриллибит этии чилиэнин ырытан суруй. Хотой иккилии-үстүү туллуగుнан үссэнэр.
5. Кэпсээннэ хотойу, туллугу атыннык туох дииллэрий? Ол туһунан этиилэри уһул.

Эппиэтэ.

1. Тулуктар, туллугу, тулуктары, тулук, тулуктартан, туллуగుнан.
2. Төрүүллэр-ууһуулар, иккилии-үстүү, аһыыр-сиир.
3. Көтөллөр, төрүүллэр-ууһуулар, дииллэр, бараллар, сымыыт баттыыллар.
4. Хотой(туһаан) иккилии-үстүү(быһаарыы) туллуగుнан(толоруу) үссэнэр(кэпсиирэ)
5. Хотой-«көтөр ыраахтаабыта». Тулук –« ааһан иһэр айан көтөрө”.

Раздел №4. Письменная речь. Перевод. Переведите текст на якутский язык. Тиэкиһи тылбаастаа

Старушка дала женщине зернышко. Женщина посадила его в цветочный горшок. Из зернышка вырос цветок. Это был тюльпан. Цветок раскрылся. В самой чашечке цветка на зеленом стульчике сидела маленькая девочка. Её называли Дюймовочка. Дюймовочка была очень доброй и красивой девочкой. Ночью она спала в ореховой скорлупе. А лепестки роз ей служили одеялом.

Эппиэтэ.

Биир эмээхсин дьахтарга сибэкки сиэмэтин бэрсибит. Дьахтар сибэкки сиэмэтин дьиэтигэр аҕалбыт. Буор көһүйэбэ олордубут. Сиэмэттэн наһаа кэрэ сибэкки үүммүт. Бу тюльпан этэ. Биир үтүө күн сибэкки эминньэбэ арыллыбыт. Арай сибэкки чааскытын күөх олбоҕор кып-кырачаан кыысчаан олозор эбит. Кини аата Сүүтүкчээн (Дюймовочка). Сүүтүкчээн (Дюймовочка) олус үтүө санаалааба уонна наһаа кэрэ дьүһүннээбэ. Түүнүн эриэхэ хаҕар утуйара. Оруоса сибэкки эминньэбэ киниэхэ суорбан буолара.

Критерии оценивания перевода:

- Текст переведен, содержание полное, есть орфографические и пунктуационные ошибки (1-3). 9-10б.
- Текст переведен, содержание полное, есть орфографические и пунктуационные ошибки (2-4). 7-8б.
- Текст переведен, содержание неполное, есть орфографические и пунктуационные ошибки (4-6). 5-6б.
- Переведены 2-4 предложения, содержание неполное, есть орфографические и пунктуационные ошибки (6-7). 3-4б.
- Текст не переведен -0б

Раздел №5. Составление текста. Составьте текст. Сахалы тижистэ онор.

Текст составляется на якутском языке. В тексте должно быть не менее 5-7 предложений.

1. Прочитать внимательно. Объяснить своими словами смысл пословицы на якутском языке. Составьте небольшой текст на якутском языке (5-7 предложений). Өс хоһоонун аах. Кылгастык бэйэн тылгынан быһаар. "Үөрэх баар-бараммат баай".

Критерии

1. Текст составлен полностью. Предложения оформленные, словарный запас богатый. Использует изобразительные средства. Употребляет якутские слова без ошибок. Правильно подает основное содержание картины. 10-9б.
2. Текст составлен. Предложения оформленные, но с небольшими ошибками. Есть орфографические и пунктуационные ошибки- 8-7б.
3. Текст составлен не полностью. Составил несколько предложений с ошибками. Есть много орфографических и пунктуационных ошибок- 6-5б.
4. Текст не составлен.-0б.